

způsobil pro tisk, uveřejňoval jen jednu variantu, pohádky pak částečně upravoval stylisticky a stíral výrazné nářeční zvláštnosti. Zaznamenal přes 200 pohádek, ale uveřejnil jich jen asi polovinu ve sbírce *Moravské národní pohádky a pověsti z okolí rožnovského* (1854), později rozšířené jako *Moravské národní pohádky, pověsti, obyčeje a pověry* (1874–75). Chtěl sebrat pohádky z celé Moravy, tak jako Sušil sebral moravské písně; protože mu odchod z Moravy zabránil v další práci, podnítil ke sbírání jiné pracovníky. Sbírká jeho zápisů patří k nejbohatším souborům krajové lidové prózy z poloviny minulého století a také jejich knižní vydání se řadí vedle pohádek K. J. Erbena a B. Němcové k nejvýznamnějším pohádkovým celkům té doby.

Jaroslav Kvapil

/ 1868 - 1950 /

Lyrik navazující veršem i okruhem básnických představ na poezii J. Vrchlického a autor divadelních her ztělesňujících symbolizující, lyrické a impresionistické tendence dramatiky z konce století. Jako režisér, vytvářející moderní pojetí režijní tvorby, výrazně ovlivnil vývoj novodobého českého divadla.

Jaroslav Kvapil se narodil 25. 9. 1868 v Chudenicích u Klatov, kde jeho otec působil jako lékař. Absolvoval gymnázium, krátce byl zapsán v Praze na medicíně a později studoval na univerzitě filologii. Od r. 1891 pracoval jako žurnalista, nejprve v staročeském listu Hlas národa, později v Národních listech a v České stráž. Redigoval časopis Zlatá Praha a v l. 1897–1925 známou edici *Ottova Světová knihovna*. Vedle poezie, v jejímž znamení vstoupil do literatury, se začal v 90. letech věnovat divadlu, s nímž ho sblížovala i láska a později manželství (1894) s vynikající herečkou H. Kubešovou-Kvapilovou. Od r. 1900 působil jako režisér a dramaturg, od r. 1912 jako šéf činohry Národního divadla. Divadelním zájmem jsou motivovány i Kvapilovy překlady, zvláště Ibsenových a Björnsonových dram. Vedle umělecké tvorby byl Kvapil iniciativním kulturně politickým pracovníkem: jeho veřejná aktivita vyvrcholila za první světové války členstvím v ilegální protirakouské organizaci Mafie. Z Kvapilova podnětu a v jeho stylizaci vyšel v květnu 1917 *Manifest českých spisovatelů*, proklamující právo českého národa na samostatný politický život a vyzývající české poslance ve Vídni k státoprávnímu boji a k obhajobě buržoazně demokratických svobod. Po osvobození působil krátce v ministerstvu národní osvěty, ale r. 1921 se vrátil k divadelní tvorbě jako režisér Vinohradského divadla; působil tu do r. 1928, kdy odešel pro oční chorobu do soukromí.

I za nacistické okupace se zapojil do práce v odboji a byl kratší dobu vězněn. Po válce byl jmenován národním umělcem a nastudoval ještě několik představení ve Vinohradském divadle; zemřel v Praze 10. 1. 1950. – Svůj bohatý život, v němž se setkal s mnoha lidmi uměleckého i veřejného světa, zachytil ve svěžích memoárech *O čem vím* (1932, 2. rozš. vydání vyšlo ve dvou svazcích v l. 1946–47).

Do české literatury vstoupil Kvapil na sklonku 80. let jako lyrický básník mající úzký vztah k poezii Vrchlického, a to zejména k jeho smyslovému okouzlení a k virtuozitě básnických forem, jak je nejtýpější představovaly sbírky *Dojmy* a *rozmary* a *Hudba v duši*. Pod vlivem Vrchlického, s nímž ho pojilo osobní přátelství a který uváděl a kriticky prosazoval Kvapilovy sbírky (r. 1890 napsal např. předmluvu k *Růžovému keři*), se ocitá Kvapilova básnická tvorba především tvarem svého verše; okruh básnických představ prvních sbírek, pro něž jsou příznačné subjektivní tóny melancholické snivosti, dusného erotismu a umdlených nálad (*Padající hvězdy*, 1889), zároveň spojuje tuto inspiraci s motivickými ohlasy francouzské dekadentní a symbolistické lyriky. Kvapilův verš se zjednodušuje a zbavuje vnějšíkovité virtuóznosti ve sbírce inspirované vztahem k H. Kubešové *Liber aureus* (1894); knížka znamená zároveň i zjasnění básníkova životního pocitu v erotické lyrice důvěřivé oddanosti. Pozdější Kvapilovy sbírky veršů, naplněné tichou zádumčivostí a životním smírem, nepřinesly již do jeho tvorby nové tóny.

Autorova tvůrčí aktivita se zatím přenesla do oblasti divadla. V polovině 90. let začal Kvapil psát dramata; i pro ně je od počátku příznačná melancholická náladovost, v některých případech spojená s vlivem symbolistického dramatického projevu (nejvyhraněněji v triptychu básnických aktovek *Memento*, 1896). Na jeviště Národního divadla se Kvapil dostal hned prvním svým celovečerním dramatem *Bludička* (1896), pokusem o problémovou hru ze současnosti, o malíři, který se potácí mezi uměleckým a měšťáckým prostředím a hyne odcizením světu, z něhož vyšel. Pojetím konfliktu se Kvapil podílel na dobových tendencích českého dramatu (M. A. Šimáček, F. X. Svoboda), vyzdvihujících pod vlivem naturalismu determinující roli prostředí v lidském osudu.

Snaha napsat realistické společenské drama zůstala v Kvapilově díle osamocená; nadále se už cele poddal sklonu k melancholickému lyrismu, náladě a pohádkovému kouzlu, jehož projevem se stala veršovaná dramatická báchorka lehce symbolizujícího básnického podtextu o prchavé kráse, věčně unikající z dosahu člověka (*Princezna Pampeliška*, 1897; *Rusalka*, 1901, psaná jako libreto k operě Antonína Dvořáka). Aby dospěl k alegorickému vyznění pohádkového děje, vycházejícího v populární hře o Pampelišce z drobného poetického nápadu – personifikace květiny, již roznesou podzimní větry –, sloučil Kvapil ovzduší umělé andersenovské pohádky se symbolikou tehdejších novoromantických scénických básní (Hauptmannův Potopený zvon) a s tradičními motivy národní lidové slovesnosti.

Svět pohádkové alegorie opustil Kvapil před závěrem své dramatické dráhy hrou *Oblaka* (1903). Tento náladový obraz skrytého vnitřního rozpoložení, odehrávající se mezi čtyřmi hlavními postavami v zdánlivě nepohnutém, klidném prostředí venkovské fary, představuje téměř čistý typ impresionistické hry bez děje; její dramaticčnost je zcela přenesena do niterných hnutí podbarvených náladovým souzněním lidských citů s krajinným prostředím. Hlavní role herečky Máji Zemanové byla napsána přímo pro H. Kvapilovou, která byla už dřív vynikající interpretkou Kvapilových ženských postav (Heleny Lindnerové v Bludičce, princezny Pampelišky).

Podstatněji než jako poněkud eklektický dramatik poznamenal Kvapil tvář moderního českého divadelního umění jako dramaturg a režisér. Svou uměleckou iniciativou vytvořil nové pojetí režisérského úkolu jako dramatu rovnocenné tvorby, jíž režisér ztělesňuje svou scénickou představu; opíral se v tom i o příklad velkých postav světové režie Maxe Reinhardta a K. S. Stanislavského (r. 1906 se zasloužil o pohostinské hry Moskevského uměleckého divadla – MCHAT – v Praze). Na českém jevišti prosadil pojetí scénického díla jako zákonitého uměleckého celku a přinesl sem smysl pro barvitost a náladovou jednotu divadelního představení. Stejně podstatně se podílel i na umělecké reformě repertoáru první české scény, na jeho vymanění z vlivu měšťáckého vkusu a na vyrovnání s vývojem světové i domácí dramaturgie: s pomocí výrazných hereckých individualit E. Vojana a H. Kvapilové uváděl v něm zejména H. Ibsena, A. P. Čechova a M. Gorkého a odvážně vybíral původní novinky (např. Theerovo básnické drama *Faëthon*). Zvláště významné bylo Kvapilovo nekonvenční, umělecky průbojné pojetí Shakespeara na české scéně, které vyvrcholilo cyklickým uvedením jeho her v r. 1916; tento Kvapilův jubilejní shakespearovský cyklus, uváděný k třicátému výročí básnickovy smrti, jedna z největších kulturních událostí válečných let, zapůsobil jako umělecká manifestace české kulturní síly a národní tvořivosti.

Josef Jaroslav Langer

/ 1806 - 1846 /

Obrozenský básník, satirik, národopisný sběratel. Kritickými postřehy o soudobé společnosti, názory na folklór a jeho vztah k literatuře i osobní citovou náplní svých improvizovaných lyrických písní souvisel s nástupem romantického proudu v české literatuře.

Narodil se 12. 11. 1806 jako syn zámožného rolníka a měšťského důchodního v Bohdanči na Pardubicku, studoval gymnázium v Hradci